

Іваницька Н. Б.

ДІЕСЛІВНІ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВ: ПАРАДИГМАТИКА І СИНТАГМАТИКА

Вінниця, 2011.— 636 с.

Останнім часом у мовознавстві виразною є тенденція до компаративного вивчення мовних одиниць усіх рівнів мовної системи в плані виявлення спільного та відмінного в механізмі взаємодії їхніх категорійних властивостей. Ця тенденція є виправданою і своєчасною через нагромадження теоретично виважених та апробованих дослідницькою практикою знань у галузі конкретних мов, які як металінгвістичні реальності закономірно постають підґрунтям для проведення зіставних аналізів.

Пріоритетним у дослідженні категорійних властивостей мовних одиниць вважають шлях поглибленого вивчення семантичних, формально-граматичних та функціональних особливостей слова як універсального мовного знака, який концентрує змістові властивості категорійних значень одиниць різних рівнів мовної структури. Тому цілком зрозуміло є посилення уваги до слова як елемента, який безпосередньо (як словоформа) входить до складу речення і є невід'ємною частиною всієї синтаксичної науки про речення, словосполучення та зв'язки слів. Показово, що в епіцентрі традиційних чи модернізованих теорій про слово продовжує перебувати дієслово, яке, попри різноаспектне вивчення його природи в різних мовах, як і в міжмовних паралелях, не позбавлене низки суперечливих та до кінця не розв'язаних питань. Монографічна праця Н. Б. Іваницької «Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика» в цьому розумінні є, на нашу думку, однією із вдалих спроб наблизитися до теоретичного осмислення універсальності процесуальної ознаки та її унікальності в конкретному мовному просторі.

У рецензованій праці, виконаній у зіставному аспекті, авторка продемонструвала комплексний підхід до білатерального аналізу дієслівних систем української та англійської мов, використання якого разом з урахуванням розвитку сучасної лінгвістичної думки дало їй змогу здійснити контрастивний аналіз досліджуваного об'єкта в його парадигматичних та синтагматичних площинах.

Якщо спробувати визначити основну ціннісну ознаку рецензованої монографії, то її можна було б кваліфікувати як оригінальне авторське трактування спільного й відмінно-

го в українській та англійській дієслівних системах крізь призму універсальної дієслівної категорії «процесуальність» у її двох взаємопов'язаних аспектах (семантичному та формально-синтаксичному) (с. 29–41). Ця ознака (процесуальність), належним чином витлумачена на відповідних сторінках книжки, небезпідставно отримує в праці статус основи зіставлення (*tertium comparationis*).

Позитивно характеризує монографію те, що в ній авторці вдалося провести комплексний зіставний аналіз дієслівних систем, охопивши їхні парадигматичні й синтагматичні властивості, визначити параметри та підходи, у ракурсі яких цей клас повнозначних слів раніше не розглядали, особливо в контрастивістичі.

Монографія складається з передмови, трьох розділів, післямови, списків літератури, лексикографічних та ілюстративних джерел.

У «Передмові» (с. 7–11) вичерпно з'ясовано науковий доробок у вивченні дієслів зіставлюваних мов, наголошено на актуальності власне зіставного дослідження слів цієї частини мови в українсько-англійській паралелі, зазначено доволі велику джерельну базу дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади міжмовного зіставлення української та англійської дієслівних систем» (с. 12–125) висвітлено питання, що стосуються концептуальних засад дослідження. Зокрема, зосереджено увагу на загальнотеоретичній кваліфікації *tertium comparationis* двостороннього міжмовного аналізу, обґрунтуванні використання дієслівної категорії «процесуальність» як основи зіставлення, інтерпретації категорійних ознак дієслова на тлі системоутворювальних параметрів, сучасній кваліфікації дієслівного значення в аспекті проблем мовної системності, моделювання та міжмовного зіставлення.

Ураховуючи те, що дієслово є чи не найбільш вивченою частиною мови, зокрема й у лінгвоукраїністиці та лінгвоанглістиці, наряд чи можна було обійти увагою надзвичайно багаті напрацювання вчених у цій сфері лінгвістики, що знайшло логічну репрезентацію в першому розділі праці і стало досить показовим чинником заглиблення авторки в теорію як у загальних напрямках, так і в частковостях.

Найбільшими за обсягом і найбагатшими щодо конкретики з'ясування зіставних характеристик української та англійської дієслівних систем є другий та третій розділи монографії. У другому розділі «Українська та англійська дієслівні системи в парадигматичних вимірах універсальної категорії “процесуальність”» (с. 131–361) розглянуто питання міжмовного зіставлення дієслівної лексико-семантичної парадигматики. Цілком виправданим у контексті представленого дослідження видається тлумачення субкатегорійних виявів категорії «процесуальність» із опертям на диференційні ознаки, виокремлені авторкою як параметричні характеристики, здатні диференціювати цю досить складну та неоднозначну загальнокатегорійну абстракцію. Подана дослідницею стратифікація семантичного макрокомпонента основи зіставлення, представлена субкатегоріями «процесуальність — дія», «процесуальність — стан» і «процесуальність — відношення» та їхніми значеннєвими варіантами («дія — рух», «стан — фізіологічний стан», «відношення — володіння» і т.д.), уможливила встановлення системних відношень в «одієслівлюванні» навколишнього світу, зумовлених сукупністю внутрішньо-структурних та позалінгвальних чинників.

У третьому розділі «Українська та англійська дієслівні системи в синтагматичних вимірах універсальної категорії “процесуальність”» (с. 345–552) авторка з'ясовує особливості українських та англійських дієслівних систем крізь призму таких обраних нею міні-tertium comparationis: автосемантизм / синсемантизм; формальні вияви синтагматичної специфіки української та англійської дієслівних систем; реченнєвотвірний потенціал дієслів виокремлених лексико-семантичних полів у різних моделях речень дієслівної будови. Зроблені в цьому розділі висновки є переконливими, достатньою мірою підтвердженими ілюстративним матеріалом.

У кінці монографії подано «Післямову» (с. 543–557), де в компактній, проте змістовно наповненій формі представлено узагальнення, які засвідчують результативність обраного дослідницею підходу до зіставлення дієслівних систем української та англійської мов.

Рецензуючи загалом досить серйозне і на високому теоретичному рівні виконане дослідження Н. Б. Іваницької, хотілося б висловити деякі критичні міркування стосовно деяких положень монографії. Так, у праці подано опис не всіх мікрокатегорійних класів дієслів (маємо на увазі другий розділ праці). Авторка орієнтується, звичайно, на

їхню місткість щодо однослівних номінацій відповідних процесуальних денотатів, які відтворюють лексикографічні фіксації. Уважаючи це позитивом роботи, можливо, варто було б спеціально наголосити на цьому і в такий спосіб подати матеріал відкритим для виділення й опису інших дієслівних класів. На нашу думку, праця набула б більшої теоретичної довершеності за умови конкретизації принципів виокремлення аналітичних синтаксичних структур, зокрема в плані розмежування формально-синтаксичних компонентів аналітичної будови та аналітичних цілісних словосполучень (фразем), що їх також звичайно розглядають як один синтаксичний компонент із властивою йому ознакою номінації нерозчленованого процесуального денотата. Коло проблемних питань, висунутих дослідницею для розв'язання, безумовно, є доволі широким, що спонукає Н. Б. Іваницьку заглиблюватися в теоретичну інтерпретацію тих чи інших явищ, дотичних до аспектів зіставлення. Це, з одного боку, позитивно характеризує авторку як науковця, а з другого, — до певної міри переобтяжує працю низкою дискусійних моментів.

Висловлені міркування не впливають на загальну високу оцінку монографії, яку в позитивному плані визначають такі риси, як актуальність проблеми, кваліфікований глибокий аналіз багатого матеріалу зіставлених мов, логіка і доступність викладу, вдало вибраний і ефективно використаний методичний апарат, а звідси, що найголовніше, — її науково-теоретична та практична цінність.

Запропонований дослідницею підхід до міжмовного зіставлення української та англійської дієслівних систем в обраних аспектах заслуговує на схвальну оцінку, крім усього іншого, передусім через його новизну, оригінальність і «надійність» та «неупередженість» до якоїсь із зіставлених мов, що відповідно вплинуло на важливість та вірогідність отриманих результатів. Більше того, вироблена методика зіставлення дієслівних систем може бути екстрапольована й на інші класи повнозначних слів, а результати, отримані дослідницею, можуть слугувати надійним підґрунтям для подальших типологічних узагальнень.

Безсумнівно, що книга стане в пригоді науковцям, викладачам, студентам, усім тим, хто не байдужий до «дієслівних» проблем як на теренах лінгвоставістики та лінгвогерманістики, так і, особливо, лінгвістичної компаративістики.

З. ВАЛЮХ (Київ)
В. ОЛЕКСЕНКО (Херсон)